

VOL VERTROUWEN

**Werken met dreumesen en peuters
Geïnspireerd op de visie van Emmi Pikler**

**Jantine Peters
Jeanine Mulder**

u i t g e v e r i j
SWP

Vol Vertrouwen

Werken met dreumesen en peuters

Geïnspireerd op de visie van Emmi Pikler

Jantine Peters en Jeanine Mulder

ISBN 978 90 8560 123 4

NUR 854/840

BISAC EDU023000

THEMA YPWC2 / JMC

© 2021 Uitgeverij SWP Amsterdam

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jº. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorrecht te Hoofddorp (Postbus 3060, 2130 KB, www.reprorrecht.nl) of contact op te nemen met Uitgeverij SWP voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen door een onderwijsinstelling van een gedeelte uit deze uitgave, in papieren vorm of digitaal, (bijvoorbeeld voor plaatsing ervan op uw digitale leeromgeving of in een reader) kunt u zich richten tot: Stichting UvO, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, Tel. 023-8700212, www.stichting-uvo.nl UvO@cedar.nl.

Voorwoord

Beste lezer, je houdt een bijzonder boek in handen en ik schrijf dan ook met plezier dit voorwoord. Zelf heb ik, samen met Hedio Meyling, van september 2003 tot en met juni 2004 tien maanden lang geprobeerd de visie van de Hongaarse kinderarts Emmi Pikler in enkele babygroepen van kinderdagverblijven in Den Haag te introduceren. Dat ging niet vanzelf. We stuitten op veel weerstand. Ik was zelf in 1962 naar Hongarije geëmigreerd en het viel mij in de Nederlandse kinderopvang op, dat de allerkleinsten er in principe met liefde werden opgevangen, maar wel vanuit het zo oer-Hollandse begrip dat het vooral gezellig moest zijn op de groep. Het leek alsof er van de leidsters werd verwacht dat ze op hun groep de ouders moesten vervangen. Leidsters als semi-ouders, die het steeds heel druk hadden. Begrijpelijk, met zoveel kinderen bij elkaar. De leidsters hadden zóveel dingen te doen, dat het moeilijk kiezen was. Daardoor was het in werkelijkheid maar zelden gezellig op de groep, hoe uitnodigend de grote tafel met alle hoge stoelen eromheen er ook uitzag. Het was eerder onrustig en rommelig. Maar goed, toen in Den Haag was het dus nog niet makkelijk om aan pedagogen, leidsters en ouders uit te leggen dat het wel degelijk anders kan. Daarvoor moet je anders gaan kijken naar jonge kinderen, anders gaan denken over jonge kinderen. Dit anders met hen omgaan moet in praktijk gebracht worden om dit acceptabel te maken voor een groter publiek!

Dit deden Emmi Pikler en haar staf dan ook in het kindertehuis aan de Lóczy Lajosstraat in Boedapest. Van 1969 tot 1982 deed ik als pedagoog – zelf ook wonende in Boedapest – hieraan mee. Vanwege de politieke omstandigheden in Hongarije is de visie van Emmi Pikler pas laat op wereldniveau belangrijk geworden. In de jaren negentig van de vorige eeuw introduceerde Hedio Meyling het gedachtegoed van Emmi Pikler in Nederland. Zij richtte de Emmi Pikler Stichting Nederland op en organiseerde

de Pikler-opleiding in Nederland. En met dit boek verbreiden ook Jantine en Jeanine de Piklervisie. Het boek geeft aan dat ze zelf de praktijk met al zijn perikelen goed kennen. De auteurs leggen uit hoe je in de Nederlandse kinderopvang anders om kunt gaan met dreumesen en peuters, met de ruimte waarin je hen verzorgt en met de tijd die je voor hen hebt.

In de kinderopvang kan een kind niet, zoals hij thuis misschien gewend is, op zijn wenken worden bediend. Pikler bedient ook niet op wenken. De interactie tussen volwassene en kind is een heel andere. Pikler benadert ieder kind heel persoonlijk, de verzorgsters die haar visie in praktijk brengen, nemen hier de tijd voor. Dit heeft als resultaat dat een kind zich altijd gezien weet en veilig voelt. Met als resultaat dat het kind in zijn 'vrije tijd' emotioneel gevoed op weg gaat om zijn omgeving te onderzoeken. Zo doende leert het kind zichzelf in allerlei nieuwe situaties kennen en gaat hij graag nieuwe uitdagingen aan. Een kinderdagverblijf kan een tweede thuis worden voor een kind als de fysieke omgeving goed gestructureerd is en de pedagogisch medewerkers op een andere manier met hun tijd omgaan.

De auteurs van dit boek zijn beiden Pikler-pedagoog. Beiden maakten ze op hun vakgebied een eigen ontwikkeling door en hadden hun eigen beleving toen ze zich in de visie van Emmi Pikler verdiepten. Ook voor hen veranderde de kennismaking met de Piklervisie veel. De auteurs reiken je in dit boek met vele praktijkvoorbeelden aan hoe er voor allerlei kleine en grote dilemma's oplossingen zijn. Dit boek biedt handvatten die jouw werk als pedagogisch medewerker prettig en zinvol maken en het leven voor kinderen overzichtelijk en plezierig. Dat is een 'eyeopener' waar je niet meer omheen kunt als je eenmaal met de Piklervisie in aanraking bent gekomen. Emmi Piklers werksituatie was dan wel een kindertehuis – met nóg meer verantwoordelijkheid voor de verzorgsters – maar ook kinderen in de kinderopvang hebben behoefte aan gerichte persoonlijke zorg, aan rust en veiligheid, aan een omgeving waarin ze vrij en veilig kunnen experimenteren, ook met elkaar.

De auteurs hebben in dit boek de Piklervisie op een verrassende en begrijpelijke manier uitgewerkt voor kinderen van 1-4 jaar. Niet alleen over het waaróm, maar vooral ook over het hóe van de Piklervisie gaat

dit boek. Emmi Piklers visie komt aan bod en ook de oplossingen die zij en haar staf vonden voor alle dagelijkse dilemma's waar je als pedagogisch medewerker dag in dag uit voor komt te staan. Wie zich de standpunten van de Piklervisie eigen maakt en deze toepast in de praktijk, zal ervaren hoe logisch alles is, hoe de concrete 'oplossingen' in de praktijk elkaar vinden en versterken. Piklergericht werken is een kwestie van lezen, nadenken, organiseren en handelen. De resultaten zijn er naar! Als het allemaal lukt, zul je ervaren hoe ontzettend mooi je beroep is en hoe belangrijk, voor de aan jou toevertrouwde kinderen en vaak ook voor hun ouders.

Veel leesplezier dus! En mocht je met de Piklervisie aan de slag willen gaan, bedenk dan: alleen samen met je collega's kun je stappen zetten en beslissingen nemen over hoe het óók kan... Veel succes!

Sjoukje Borbély-van der Spek,
klinisch kinderpsycholoog en orthopedagoog
(van 1969-1982 werkzaam in het kindertehuis van Emmi Pikler)

Een nieuwe uitdaging: tekenen met een dikke zwarte stift

Inhoud

Inleiding	11
Hoofdstuk 1 Het competente kind	19
Hoofdstuk 2 Een goede band met ieder kind	39
2.1 Verzorgen met aandacht	39
2.2 Eten met plezier	64
Intermezzo Overgangsmomenten en dagritme	83
Hoofdstuk 3 Vrij spelen en zelfstandig ontdekken	93
3.1 De voorbereide speelomgeving	94
3.2 Kinderen met elkaar	126
Hoofdstuk 4 Samenwerken met ouders	149
Begrippenlijst	157
Bronnenlijst	163
Bijlagen	165
1. Speelgoedlijst voor dreumesen en peuters	166
2. Pikler® Verdrag Kinderopvang	169
Over de auteurs	173

Inleiding

Wat leuk dat je dit boek in handen hebt! Dat betekent dat je geïnteresseerd bent in de visie van Emmi Pikler en daar graag meer over wilt weten. Dat is ook precies ons doel met dit boek: je praktische tips en ideeën geven hoe je deze mooie visie kunt gebruiken in jouw werken met dreumesen en/of peuters in de kinderopvang, hoe je als pedagogisch medewerker met meer respect en aandacht voor kinderen je vak kunt vormgeven. Daarnaast denken we dat ook ouders, gastouders en grootouders van een dreumes of peuter inspiratie kunnen opdoen met dit boek.

Wij, Jantine en Jeanine, leerden elkaar in 2014 kennen toen we begonnen aan de opleiding tot Pikler-pedagoog. Al snel hadden we een klik. We hadden allebei veel ervaring in de kinderopvang en waren enthousiast over wat de visie van Emmi Pikler kan betekenen voor de verbetering van de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang.

Jeanine was de inspirator voor dit boek. Zij heeft in haar eigen kinderopvang Duimelot in Zenderen de afgelopen jaren een groot veranderingsproces begeleid door steeds meer vanuit de visie van Emmi Pikler te gaan werken. Jeanine gaf de afgelopen twee jaar ook diverse Pikler-trainingen bij kinderopvangorganisaties elders in het land. Zij merkte in het werkveld de behoefte aan heel praktische informatie. Jeanine schreef in dit boek de blogs, kwam met praktijksituaties, had suggesties voor de inhoud en bracht vanuit haar kinderdagverblijf foto's in. Jantine dook in de (veelal Duitstalige) literatuur van en over Emmi Pikler en schreef vervolgens de meeste teksten voor dit boek. We zaten in het voorjaar van 2020 in een heerlijke workflow samen en stemden wekelijks via Zoom of telefoon met elkaar af en konden dan vol inspiratie weer verder. Maar, genoeg over onszelf. We willen je nu graag laten kennismaken met Emmi Pikler.

Het leven en werk van Emmi Pikler (1902-1984)

Op 9 januari 1902 wordt in Wenen Emilie Madeleine Reich geboren. Haar ouders zijn Joods en Emmi blijft hun enige kind. Als Emmi 6 jaar is, verhuizen haar ouders naar Boedapest, waar ze opgroeit. Emmi gaat daarna in Wenen kindergeneeskunde studeren, waar ze György Pikler ontmoet met wie ze in 1930 trouwt. Het jonge stel vestigt zich in Triëst. Daar zit Emmi Pikler graag aan het strand ouders en hun jonge kinderen te observeren. Ze ziet hoe ouders in het zand een 'stoel' maken voor hun jonge kind dat nog niet zelf tot zitten kan komen. Ook ziet ze ouders met hun kind 'oefenen' met lopen langs het water – terwijl het kind nog niet zelf kan staan. Ze vraagt zich af: Waarom willen ouders hun kinderen toch zo graag iets leren? Waarom hebben ze geen geduld om rustig af te wachten? Wat betekent het voor kinderen en hun zelfbeeld als er zo met ze wordt omgegaan?

Als in 1931 Emmi's eerste kind wordt geboren, Anna, dan nemen zij en haar man zich voor om hun kind een vrije bewegingsontwikkeling te gunnen. Hun kind zelf het zitten te laten ontdekken, zelf het optrekken tot staan en lopen. Later zal Emmi zeggen dat ze wel even heeft getwijfeld aan haar visie, toen ze merkte dat hun dochter Anna met ruim anderhalf jaar nog niet liep. Haar man, een bevlogen pedagoog, weet haar ervan te overtuigen rustig af te wachten.

Het jonge gezin verhuist naar Boedapest waar Emmi zich vestigt als zelfstandig kinderarts. Zij bezoekt de gezinnen waar een baby is geboren, een jaar lang wekelijks, of de ouders komen wekelijks met hun baby bij Emmi Pikler. Behalve medische adviezen, geeft ze ook – juist – pedagogische adviezen. Dit resulteert in 1940 in haar boek met de titel *Mit tud már baba?* (Wat mijn kind al kan). Die titel bedoelde ze spottend, omdat ouders vaak gericht zijn op de zogenoemde mijlpalen in de ontwikkeling van hun kind. In de Tweede Wereldoorlog zijn het de gezinnen waar de Joodse Emmi als kinderarts werkte die haar en haar dochter helpen.

Na de Tweede Wereldoorlog krijgt Emmi de leiding over een kindertehuis aan de Lóczy-sstraat in Boedapest.

Het kindertehuis aan de Lóczy Lajosstraat in Boedapest, Hongarije

Ze is hier van 1946-1978 de directeur. In 'Lóczy' kan Emmi Pikler haar visie verder in praktijk laten brengen én onderzoeken. Emmi Pikler en haar staf observeren de jonge kinderen (meestal 0-3 jaar) tijdens hun vrije spel en hun zelfstandig bewegen. De pedagogisch medewerkers leren om voor de kinderen een zinvol dagritme te organiseren en de kinderen hun onverdeelde aandacht te geven tijdens de verzorging. Waarbij de kinderen van jongs af aan als een gelijkwaardige 'samenwerkingspartner' worden aangesproken en zo actief aan hun eigen verzorging kunnen deelnemen.

Het werk van Emmi Pikler is door haar staf en ook haar dochter Anna Tardos voortgezet. Als kindertehuis kon 'Lóczy' niet blijven bestaan toen het pleegouderschap steeds populairder werd. Inmiddels is het een kinderdagverblijf. Ook worden er begeleide speelgroepen aangeboden voor ouders en jonge kinderen, waar ouders leren om hun kind te observeren, terwijl hij speelt en beweegt. Daarnaast is het een cursuslocatie geworden, waar vanuit de hele wereld mensen naartoe gaan om er geïnspireerd te worden door deze bijzondere visie, die na al die jaren nog heel actueel is!

De pijlers van de Piklervisie

De visie van Emmi Pikler kenmerkt zich allereerst door een kindbeeld, een beeld van het kind als competent. Met dat thema starten we in hoofdstuk 1. Daarnaast zijn er enkele pijlers waar de visie op rust.

1. *Respect voor de behoefte van het kind aan een stabiele, persoonlijke band.* We zullen in hoofdstuk 2 aandacht besteden aan het belang van een goede band met ieder kind en dat uitwerken aan de hand van twee thema's: 'Verzorgen met aandacht' en 'Eten met plezier'.

Respect voor de behoefte van het kind aan een stabiele, persoonlijke band

2. *Respect voor de zelfstandige activiteiten van het kind.* In hoofdstuk 3 gaan we nader in op het belang van het vrije spelen en zelfstandig bewegen van kinderen. We werken dat uit in twee thema's: 'De voorbereide speelomgeving' en 'Kinderen met elkaar'. Vanuit deze twee pijlers ontstaat een derde:
3. *De noodzaak om het leven van een kind zinvol te organiseren: tijd voor rust en slaap, tijd in contact met de volwassene en tijd om zelf actief bezig te zijn.* We werken dit belang van een zinvol en voorspelbaar dagritme uit in het intermezzo tussen hoofdstuk 2 en 3. We bespreken dan met name het belang van een goede begeleiding van overgangsmomenten.

Ieder thema in dit boek sluiten we af met een ‘Aan de slag!’, waarin je concrete vragen, opdrachten en suggesties krijgt aangereikt waarmee je samen met je collega’s en pedagogisch coach aan de slag kunt. Het zijn vier typen opdrachten die je als een cyclus na elkaar kunt uitvoeren – het maakt niet uit waar je begint – en die je als een continu leerproces kunt blijven doen. Elke opdracht heeft een pictogram. Deze pictogrammen vind je in de tekst van het boek ook terug bij de diverse kaders: verkennen en verdiepen van de theorie (hoofd), praktische tips waarmee je actief kunt experimenteren (handen), voorbeelden van concrete ervaringen (hart) en observaties waarop je kunt reflecteren (loep). We sluiten het boek af met een hoofdstuk met tips voor de samenwerking met ouders wanneer je met de Piklervisie aan de slag gaat.

Een continu leerproces: Theorie verkennen (hoofd), Actief experimenteren (handen), Concreet ervaren (hart), Observeren en reflecteren (loep)

De dreumesen en peuters waar het in dit boek over gaat, zijn zowel jongens als meisjes. Daarom hebben we ‘hij’ en ‘zij’ per hoofdstuk/paragraaf afgewisseld. Omdat de meeste pedagogisch medewerkers vrouwen zijn

hebben we daar wel voor de vrouwelijke vorm gekozen, maar we richten ons natuurlijk ook op hun mannelijke collega's.

Tijdens het schrijfproces heeft een aantal Pikler-collega's ons enorm geholpen met het kritisch lezen van de teksten en hun waardevolle aanvullingen: Guénaëlle de Graaf, Helen Janssen, Marja Licht en Noortje Brul. We zijn ze daar heel dankbaar voor.

Respect voor de zelfstandige activiteiten van het kind

Begin 2020 verscheen het boek *Een dag in de babygroep* van Piklerdocent Hedio Meyling. Het geeft een prachtig inkijkje in hoe je in een babygroep de visie van Emmi Pikler vorm en inhoud kunt geven. Ons boek dat je nu in handen hebt, richt zich op de leeftijd van 1 tot 4 jaar. We hebben het de titel *Vol Vertrouwen* gegeven. Want dat is de houding die we voor ogen hadden bij het schrijven van dit boek:

- dat jij Vol Vertrouwen bent over je eigen kennis, vaardigheden en houding als professional werkzaam met dreumesen en/of peuters;
- dat jij Vol Vertrouwen de kinderen in jouw groep de tijd en de ruimte gunt om vrij en zelfstandig te spelen en te bewegen.

Mocht je na het lezen van dit boek je verder willen ontwikkelen in het werken vanuit de Piklervisie, dan staan wij en onze Pikler-collega's graag voor je klaar. Bij dit boek hebben wij de training 'Vol Vertrouwen' ontwikkeld, een training van vijf dagdelen (met de vijf thema's van dit boek) en twee keer coaching op de groep. De training bestaat – naast de in dit boek besproken theorie en opdrachten – ook uit het samen bekijken van filmbeelden en het delen van ervaringen. Tussen de bijeenkomsten in ga je zelf aan de slag met een eigen praktijkonderzoek. Daarnaast bieden we een training aan voor pedagogisch medewerkers die werken met nuljarigen. Ook voor een losse workshop of concrete coachingsvraag kun je bij ons terecht.

Maar nu eerst dit boek. We hopen en verwachten dat het je zal boeien en verder zal helpen in je professionele en persoonlijke ontwikkeling. Daar hebben we het volste vertrouwen in!
Veel lees- en kijkplezier.

Jantine Peters en Jeanine Mulder

Vol vertrouwen en competent; bijtanken met een boek in het rustbed

Het competente kind

‘Wanneer wij vertrouwen op de vaardigheden van kinderen en hun zelfstandige activiteiten en ze voor hun onderzoeksdrang een ondersteunende omgeving bieden, dan zijn ze tot veel meer in staat dan algemeen wordt aangenomen.’

.....

Emmi Pikler

Vol vertrouwen naar kinderen kijken – een blog

Hoezo ‘vol vertrouwen’ kijken naar kinderen?

Ik wil je meenemen in het vol vertrouwen kijken naar jonge kinderen. In onze huidige hectische maatschappij gaat alles steeds sneller en worden we overladen met spullen waarmee het verzorgen, het begeleiden, vervoeren, enzovoort steeds makkelijker kan. Dat is aan de ene kant heel mooi, maar de andere kant van de medaille is dat we onze kinderen hiermee hun eigen leerproces ontnemen. Een leerproces van het zelf mogen ontdekken, het leren dat iets goed gaat, maar juist ook dat iets niet goed gaat. Kort door de bocht: ‘vallen en opstaan’ en dat dan in de breedste zin van het woord. Als je de gelegenheid krijgt om na je ‘val’ weer zelf ‘op te mogen staan’, dan geeft dat zelfvertrouwen en een gevoel van onafhankelijkheid. Als daarentegen jou van alles uit handen wordt genomen, krijg je indirect de boodschap mee dat je het niet kunt, wat niet bevorderlijk is voor je zelfbeeld. Ik beseef dat ouders/verzorgers dat niet bewust doen, het komt juist voort vanuit goeieheid naar het kind toe. Maar wat we niet willen, is dat je indirect het signaal geeft: ‘jij kunt het niet (zelf)’.

Probeer bewust even te wachten of ga desnoods op je handen zitten en wacht af wat er gebeurt. Ook met het aanbieden van speelgoed. Veel volwassenen willen het spel van kinderen vormgeven en daarmee overschatten of onderschatten we de kinderen. Laat ze zelf bedenken wat ze ermee kunnen doen. Probeer naar je eigen kindertijd terug te gaan, waarbij je op eigen kracht tot een bepaalde ontdekking kwam. Hoe gaaf was dat?

Even wachten en kijken wat er gebeurt. Het zal je verrassen!

'Wat we zien, verandert wat we weten.
Wat we weten, verandert wat we zien.'

.....

Jean Piaget

Vol vertrouwen op ontdekking en posities uitproberen